УДК 657.6:657.24:631

ВІДНОВЛЕННЯ ПЕРВИННОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ОБЛІКОВИХ ДАНИХ В УМОВАХ ВТРАТИ ДОКУМЕНТІВ У АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Щербаков Сергій,
Здобувач вищої освіти спеціальності 071 Облік і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

Анотація: *Розглядаються проблеми втрати первинної документації та їх вплив на достовірність облікових даних аграрних підприємств. Підкреслюється значення ефективних процедур внутрішнього контролю й правових механізмів для підтвердження господарських операцій і захисту показників звітності в умовах підвищених ризиків. Дослідження показує, як організація системи відновлення документів і використання альтернативних джерел інформації впливають на надійність облікової інформації та управлінські рішення. Окремо акцентовано роль цифрового документообігу й резервного зберігання даних у забезпеченні безперервності облікового процесу.*

Ключові слова: *первинна документація, внутрішній контроль, достовірність облікових даних, відновлення документів, аграрні підприємства, облікова інформація, цифровий документообіг, доказова база, податковий контроль, ризики втрати даних.*

Воєнні ризики істотно підвищили ймовірність втрати первинної документації суб'єктів аграрного сектору. Галузева специфіка зумовлює підвищену вразливість доказової бази через розосередженість виробничих активів, польові офіси та сезонні склади. Особливо чутливими є документи на біологічні активи, складські квитанції на зерно та акти списання посівів. Їх втрата створює ризики викривлення облікових даних і фінансових результатів. Виникають підстави для податкових спорів і сумнівів у достовірності звітності. Це актуалізує потребу поєднання правових механізмів захисту з галузево орієнтованими процедурами внутрішнього контролю.

Податкове законодавство передбачає спеціальний режим підтвердження показників звітності у випадках втрати первинних документів. Відповідно до пп. 69.28 підрозд. 10 розд. XX ПКУ показники податкової звітності не підлягають сумніву лише через відсутність первинки за визначені періоди [1]. Норма встановлює обмеження перевірок щодо таких періодів та має пріоритет над загальними правилами документального підтвердження [1]. Правова конструкція спрямована на стабільність облікових показників у надзвичайних обставинах. Вона застосовується за наявності об'єктивних причин неможливості пред'явлення документів. Це формує нормативну основу захисту платника податків.

Практика застосування цієї норми демонструє колізії між законодавчим змістом та адміністративним тлумаченням. Контролюючі органи інколи обмежують її дію формальними критеріями територіального статусу. Такий підхід не враховує фактичних обставин втрати документів. Законодавство

покладає обов’язок доведення відсутності підстав для застосування режиму на контролюючий орган [1]. Це відповідає принципу презумпції правомірності платника. Відмінності у правозастосуванні свідчать про потребу уніфікації методичних підходів.

Вагомим чинником є належна доказова база втрати документів. Судова практика враховує реальні події та причинно-наслідковий зв’язок між обставинами і неможливістю зберегти первинку. Підтвердженням можуть слугувати документи ДСНС, органів правопорядку або висновки Торгово-промислової палати щодо форс-мажору. Для аграрних підприємств важливо фіксувати втрати одразу після інциденту. Доцільно формувати пакет доказів за стандартизованим переліком. Такий підхід підвищує юридичну стійкість облікових показників.

Внутрішній контроль первинної документації слід будувати як систему управління ризиками втрати даних. Особливої уваги потребують польові журнали, акти обліку врожаю та документи руху матеріальних ресурсів. Контроль має включати інвентаризацію архівів, резервне копіювання та регламентований доступ. Електронний документообіг у цих умовах виступає гарантом збереження доказової бази для цілей оподаткування. Він забезпечує безперервність діяльності підприємства навіть за втрати паперових носіїв. Це відповідає принципам забезпечення безперервності бізнес-процесів.

Методично доцільно застосовувати трирівневу модель захисту облікових даних. Перший рівень – превентивний, який включає цифрове дублювання документів і автоматичне резервування. Другий рівень – оперативний, що передбачає фіксацію втрати та збір доказів. Третій рівень – відновлювальний, спрямований на реконструкцію документів на підставі альтернативних джерел. Така модель підвищує стійкість облікової системи до зовнішніх шоків. Вона формує послідовний алгоритм дій підприємства. Це зменшує ймовірність втрати інформаційної цілісності.

Альтернативними джерелами відновлення можуть бути не лише документи контрагентів або банківські дані. Для аграрного сектору значущими є супутникові знімки посівів, дані GPS-моніторингу техніки та записи систем агроскаутингу. Додаткову інформацію можуть надавати державні електронні реєстри, зокрема Державний аграрний реєстр. Такі цифрові джерела дозволяють підтвердити фактичне здійснення господарських операцій. Їх використання підвищує об’єктивність реконструкції облікових показників. Це розширює методичний інструментарій відновлення первинки.

Питання достовірності облікових даних у разі втрати документів пов’язане також із вимогами міжнародних стандартів аудиту. МСА передбачають оцінку ризиків суттєвих викривлень та достатність доказів навіть за неповної документації. Аудитор у таких випадках застосовує альтернативні процедури підтвердження інформації. Це узгоджується з концепцією використання різних джерел доказів. Для підприємства важливо враховувати ці підходи при формуванні облікової політики. Вони підвищують довіру користувачів до звітності.

Запропоновано імплементацію в облікову політику агропідприємств регламенту цифрового дублювання. Він передбачає сканування первинних документів у момент їх створення або надходження. Дані мають автоматично синхронізуватися з хмарними сервісами зберігання. Це нівелює ризик повної втрати інформації незалежно від стану паперових архівів. Такий підхід формує стабільну інформаційну основу обліку. Він підсилює захист фінансових показників підприємства в умовах підвищених ризиків.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 01 січ. 2026 р. / Верховна Рада України. — Київ, 2010. — URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 18.02.2026).
2. Документооборот UA : Утеря и восстановление первичных документов : поэтапная инструкция, образцы / *Uteka.ua*. — Режим доступу: https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-dokumentooborot-2-uterya-i-vosstanovlenie-pervichnyx-dokumentov-poshagovaya-instrukciya-obrazcy (дата звернення: 18.02.2026).
3. Що робити, якщо первинні документи втрачені, знищені або пошкоджені / Factor.Academy. — Режим доступу: https://factor.academy/blog/shho-robiti-yakshcho-pervinni-dokumenti-vtracheni-znishheni-abo-poshkodzheni/ (дата звернення: 18.02.2026).
4. Втрата документів через воєнні дії: як захистити бізнес та відновити / 7eminar.ua. — Режим доступу: https://7eminar.ua/news/9023-vtrata-dokumentiv-cerez-vojenni-diyi-yak-zaxistiti-biznes-ta-vidnoviti (дата звернення: 18.02.2026).
5. Колісник О. П., Агафонцева А. А., Купріянова А. О. Особливості проведення інвентаризації активів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 73. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-73-9.

Abstract: *The problems of loss of primary documentation and their impact on the reliability of accounting data of agricultural enterprises are considered. The importance of effective internal control procedures and legal mechanisms for confirming business transactions and protecting reporting indicators in conditions of increased risks is emphasized. The study shows how the organization of the document recovery system and the use of alternative sources of information affect the reliability of accounting information and management decisions. The role of digital document management and backup data storage in ensuring the continuity of the accounting process is separately emphasized.*

Key words: *primary documentation, internal control, reliability of accounting data, document recovery, agricultural enterprises, accounting information, digital document management, evidentiary base, tax control, risks of data loss.*

Науковий керівник:
Дубініна М.В.
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет